

Hans Spigt, wethouder Werk, Inkomen en Jeugd van Utrecht, noemt het „kantelen”. Met het onderbrengen van de jeugdzorg bij de gemeenten is de tijd voorbij dat burgers ieder probleem maar over de schutting van de overheid gooiden.

De toverwoorden zijn nu zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid. In de jeugdzorg is er een mooi begrip voor bedacht: eigen kracht. Ouders voeden kinderen op en mocht het nou echt even niet gaan, dan kan er op de deur van de gemeente worden geklopt.

„We zijn op weg naar een andere samenleving, met een andere rol voor de overheid”, zegt Spigt. „Het kind is de verantwoordelijkheid van de ouders, maar dat wordt veel te gemakkelijk aan een ander overgedragen. In de jeugdzorg gaat meer dan vier miljard euro om, de opvoeding is geïnstitutionaliseerd, een vervreemding van het opvoedingsproces. De basis is gewoon het gezin, de veiligste omgeving, maar de gehele pedagogische omgeving, de school, de buurt, het sociale netwerk doen ook mee. De zorg moet er zijn voor wie het niet kan, toegankelijke zorg.”

Met de nieuwe Jeugdwet in de hand, de gemeentelijke regie op alle vormen van jeugdzorg, loopt Spigt in gemeenteland behoorlijk voorop in de nieuwe werkelijkheid die op 1 januari 2015 ingaat. In de wijken Ondiep en Overvecht heeft hij begin vorig jaar, na stevige voorstudies en beleidsformuleringen, 'proeftuintjes' ingericht voor jeugdzorg. Die worden onderhouden door twee buurtteams en de eerste evaluaties van „dit experiment” zijn hoopgevend, zegt Spigt.

In die buurtteams zijn diverse disciplines vertegenwoordigd die gezinnen in problemen bijstaan. Zoals het kabinet ook wil, verwoord in het wetsontwerp, volgens het principe één gezin, één plan van aanpak, één regisseur. In

het Utrechtse geval is die ene regisseur weliswaar een team van zeven of acht mensen, maar slechts één ervan begeleid een gezin. Nicole* was zeer blij dat de jungle van de jeugdzorg door Utrecht werd gerooid. In het proeftuintje van Spigt ging zij samen met een lid van het buurtteam Ondiep, Mariët Janse, het onkruid in haar leven wieden. Dus de verschillende hulpverleners verdwenen en de angels werden uit de nasleep gehaald van een vechtscheiding met een ondertoezichtstelling van het Bureau Jeugdzorg voor haar zesjarige dochtertje. „Al die medewerkers jeugdzorg, dat voelde heel bedreigend. In het begin was ik argwanend naar Mariët, maar mondjesmaat won zij mijn vertrouwen. Kijk, de anderen zaten óver mij en mijn

„Ze zaten óver mij en mijn dochter te praten, maar niet mét mij”

Hans Spigt, wethouder Werk, Inkomen en Jeugd van Utrecht. „De samenleving piept en kraakt aan alle kanten. Door de toenemende krapte moet het allemaal anders worden georganiseerd.”

FOTO: RENE BOUWMAN

dochter te praten, maar niet mét mij. Dat doet Mariët wel. Ik ben er heel blij mee.” Dat is de essentie van de nieuwe jeugdzorg, zoals die op papier gestalte heeft gekregen in Utrecht en deels ook in de nieuwe wet. Geen versnippering van hulp, geen bataljon hulpverleners dat los van elkaar een gezin teistert en veelal langs elkaar heen werkt, maar één aanspreekpunt. En, dat is het nieuwe, niet de hulpverlener bepaalt de koers naar een oplossing van de gezinsproblemen, maar het gezin zelf, één of twee ouders, en zeker ook het kind of de kinderen. Maar niet geheel vrijblijvend.

Pieter Boereboom, teamleider van het buurtteam in Ondiep: „Voorop staan natuurlijk de gezonde ontwikkeling en de veiligheid van kinderen. Net als vrijwel alle ouders willen we dat het weer goed gaat met de kinderen. Met het gezin bekijken we dan hoe we dat samen voor elkaar kunnen krijgen. Vaak is er sprake van meerdere problemen. Je komt in een gezin en een kind lijkt verwaarloosd, maar je ziet ook dat er financiële problemen zijn. Als die voor het gezin het zwaarst wegen, worden die eerst aangepakt. Dat geeft mensen ruimte in het hoofd om andere dingen aan te pakken.”

De buurtteamaanpak is een

beetje opvoeden van ouders, maar met een zachte welzijns-hand, begeleiding bij alle vragen van het gezin. Als er meer aan de hand is, mishandeling, verslaving of psychiatrische problemen, dan „verwijzen wij niet, maar we betrekken specialistische hulp erbij”, zegt Marieke Dondorp van het buurtteam. „Ook bij een ondertoezichtstelling (uitgevoerd door een gezinsvoogd van Bureau Jeugdzorg) of een uithuisplaatsing (bij een pleeggezin of in een jeugdinstituut) blijven we in contact met het gezin.”

Dat is ook de reden waarom Nicole snel werd verlost van de ondertoezichtstelling van haar dochter. Haar regisseur Mariët Janse: „Door bij het gezin te blijven kun je ook samen zorgen dat die ondertoezichtstelling wordt ingetrokken. Gewoon minder schakels, direct contact met Jeugdzorg. Dat is de werkwijze en de gemeente heeft ons, toen dit experiment begon, alle vrijheid gegeven dit systeem te ontwikkelen.”

Teamleider Boereboom: „Het begint altijd met signalen. Die komen van de huisarts, de school, de woningbouwvereniging. Die wijzen een gezin op het buurtteam, maar er zijn ook mensen die direct contact met ons zoeken.” Het Utrechtse model is laagdrempelige hulp bieden, in feite het gezin

zelf laten nadenken over oplossingen in plaats van ze pankaar op tafel te zetten. „Samen maken we een plan van aanpak.”

Marieke Dondorp: „We stellen vragen die gericht zijn op oplossingen en we kijken of het sociale netwerk van een gezin daaraan kan bijdragen. Dan vraag je bijvoorbeeld wie er op je verjaardag komt, dan krijgen ze zelf het beeld wie ze erbij kunnen betrekken. Dat is het streven.”

Hans Spigt wijst erop dat het wel verder gaat dan alleen een plan. „De samenleving piept en kraakt aan alle kanten.

Door de toenemende krapte moet het allemaal anders worden georganiseerd. Dat schept ook kansen. Het individualisme is doorgeeslagen. Er zijn twee dingen. Mensen die hun individuele rechten aan voorziendingen opgeven en de overheid die zich moet bezinnen op haar rol. De vraag voor de burger is dus, wat kan ik zelf doen, in plaats van meteen de vraag bij de overheid neer te leggen. De overheid moet een basisgarantie geven, de samenleving moet zorgen dat sociale netwerken worden versterkt. Het is aan de buurt om zichzelf te organiseren en om mensen meer regie te laten nemen over hun eigen leven. Sommigen moeten daar met wat druk op worden gewezen; drang en dwang kun je niet missen.” Spigt, en met hem de mensen van de twee buurtteams, zijn ervan overtuigd dat de wijk-aanpak van gezinnen in problemen en analoog daaraan de plicht van gemeenten om ook delen van de AWBZ uit te gaan voeren, inclusief de stevige bezuinigingen, juist zal leiden tot een versterking van wijken. In de diverse nota's die Utrecht over deze koers heeft geproduceerd en die in veel gemeenten met rode oortjes worden gelezen, heet dat heel ambtelijk: het versterken van het zelforganiserend vermogen van inwoners. Maar dat is niet „zoek het nou verder maar zelf uit”,

Leeuwenkuil aan hulpverleners wordt getemd

benadrukt Spigt. De zorgplicht voor de zwaksten mag er nooit onder lijden.

Clüentienorganisaties (vooral ouders van kinderen met specialistische hulp) zijn daar nog steeds niet gerust op. De angst is dat de buurtteams verwijzingen, vooral naar de jeugdpsychiatrie zullen belemmeren. Gewoon minder rugzakjes, goedkopere jeugdzorg. Spigt vindt er geen doekjes om dat het goedkoper moet, maar dat kinderen die specialistische hulp nodig hebben die altijd kunnen krijgen. Een verwijzing van de huisarts maakt overigens ingrijpen van de gemeente, die wel de budgetten moet bewaken, onmogelijk. De gemeente mag nooit treden in de arts-patiëntrelatie. Jeugd-ggz is toch iets anders dan jeugdzorg, of opvoedkundige ondersteuning. Hans Spigt lacht besmuikt over de kritiek die vanuit de instellingen voor jeugd-ggz wordt geuit over de nieuwe wet. Psychiaters achten de gemeenten en hun buurt- of wijkteams niet capabel om psychiatrische problemen te onderkennen. „De jeugd-ggz wil deze decentralisatie liever niet, dat is logisch. Zij zijn de deskundigen en ze zeggen dat zonder hun de wereld vergaat.

Dat vind ik best, maar moeten ze ook maar de rekening betalen. Ze zeggen dat ze weten wat nodig is, maar of dat altijd dure psychiatrische hulp moet zijn, waag ik te betwijfelen.”

Dus inschakelen van expertise van anderen waar nodig, maar nooit zonder instemming van het gezin, dat is altijd de kern van de boodschap. Maar in geval van mishandeling, ernstige verwaarlozing of dringende andere redenen van kinderbescherming heeft het buurtteam een beperkte rol te spelen. Net zo als bij jeugdreclassering, die ook op het bordje van de gemeenten komt.

De nieuwe wet, die nog voor dit najaar door de Kamer zal worden behandeld, brengt wat kan worden beschouwd als eerstelijns jeugdhulp dichtbij ouders en kind(eren). Het temt de leeuwenkuil aan hulpverleners, maar zowel in Utrecht als in andere gemeenten zal sprake zijn van een leerproces. Het is allemaal nieuw, want tot nu ging de bemoeienis van de lokale overheid niet veel verder dan consultatiebureaus, schoolmaatschappelijk werk en voorlichting.

Bewust is er gekozen de experimenteren te laten lopen in Ondiep en Overvecht, beide wijken met een stapeling van problemen en met, zoals Spigt zegt „een gemengde samenstelling. Ondiep is een echt buurtje met een zekere sociale structuur. Overvecht is een wijk met veel flats, daar is veel minder sociale cohesie.” De verantwoordelijk Wethouder is klaar voor de uitvoering van de nieuwe jeugdwet. „Eerlijk, ik ben wel nieuwsgierig hoe dit allemaal uitpakt.” Ouder Nicole kan hem in ieder geval vertellen dat zij en haar ex weer zelf kunnen beslissen over hun dochter. De strijd bij is begraven. Zonder buurtteam zaten ze nog in de beerput van de 'oude jeugdzorg'. Het doel van deze zogenoemde transitie is erop gericht de nieuwe jeugdzorg welriekender te maken. De tijd moet het leren.

* Naam bij redactie bekend